

V piatok 19. marca v Katolíckej cirkvi slávime slávnosť svätého Jozefa, ženícha Panny Márie. Kto bol svätý Jozef, v akej dobe žil a čo môže povedať dnešnému človeku hovorí v rozhovore pre Tlačovú kanceláriu KBS biblista František Trstenský.

V akej dobe žil svätý Jozef?

Svätá zem bola v 1. storočí n.l. súčasťou Rímskej ríše. V čase Ježišovho narodenia Rimania súhlasili, aby krajinu spravoval Herodes, ktorý nemal židovský pôvod, ale pochádzal z Idumey. Už to bolo ponížením židovského národa. Rimania udelili Herodesovi titul „kráľ“. Prakticky však bol vazalom Rímskej ríše, od ktorého sa očakávalo, že v provincii zabezpečí poriadok a Rímu bude odvádzať dane, čo Herodes aj robil. Navyše Herodes si „kupoval“ priazeň rímskych cisárov budovaním miest a pohanských chrámov, ktoré potom pomenoval po konkrétnom panovníkovi. V tomto spôsobe pokračovali aj jeho synovia. Dôkazom sú mestá ako Cézarea Prímorská, Sebaste, Tiberias, Cézarea Filipova. Preto rodina Herodesovcov nebola obľúbená ani medzi náboženskými vodcami ani zo strany bežných ľudí. Galilea mala medzi židmi povest' pohanskej časti krajiny. Prevládal tu grécky jazyk, žili v nej nielen židia, ale aj iné národnosti, ako dokazuje región Dekapolisu, čo bolo akési združenie desiatich miest, v ktorých bolo veľké množstvo pohanských chrámov a amfiteátrův.

Môžeme nejako zrekonštruovať životopis Jozefa?

Novozákonné texty neumožňujú vytvoriť niečo ako Jozefov „životopis“. Ale to platí aj v prípade Panny Márie a apoštolov. V centre pozornosti svätopiscov bola osoba a učenie Božieho Syna. Nájdeme však aspoň niektoré detaily. Z rodokmeňa v Evanjeliu podľa Matúša vieme, že jeho otec sa volal Jakub. Jozef pravdepodobne pochádzal z Jeruzalema alebo jeho okolia. Naznačuje to niekoľko skutočností. 1. Patril do Júdovho kmeňa, z ktorého v minulosti pochádzal aj kráľ Dávid. Tomuto kmeňu patrilo územie okolo Betlehema. 2. Pri návšteve mudrcov Svätá rodina už bývala v dome. Jozef mohol mať v Betleheme nejakých príbuzných. 3. Po návrate z Egypta Jozef plánoval vrátiť sa do Judska, lebo asi tam mal isté rodinné zázemie. Až na anjelov pokyn odišiel na sever do Galiley a usadil sa v Nazarete. Na základe Evanjelia podľa Lukáša sa dozvedáme, že Jozefova rodina patrila medzi tie chudobnejšie. Pri obetovaní Ježiša v chráme na 40. deň po jeho narodení priniesli pár hrdličiek, čo bol dar predpísaný pre tých, ktorí boli menej majetní. Napriek tomu viera a plnenie náboženských povinností boli v Jozefovej rodine na prvom mieste. Lukáš spomína, že Jozef a Mária chodievali z Nazareta každý rok na veľkonočné sviatky do Jeruzalema. To predstavovalo výpadok mzdy na minimálne tri týždne, keďže sa putovalo peši. Zo skromného zárobku tesára odkladali peniaze, aby si túto cestu mohli dovoliť a mali po návrate ďalej na živobytie. Ale to znamená, že nie peniaze a blahobyť, ale vieru a plnenie Božieho zákona kládli na prvé miesto.

Bol Jozef mlčanlivý alebo jednoducho tak nenápadný, že sa o ňom v Biblii veľa nepíše?

Evanjelista Matúš uvádza, že anjel prikázal, aby po narodení dieťaťa to bol práve Jozef, ktorý mu dá meno „Ježiš“. Takže Jozef určite rozprával. Ak evanjelisti nezachovali žiadne jeho slovo, bol to ich úmysel, ktorý chceli zvýrazniť. Chceli, aby tento spravodlivý muž k nám „prevravel“ mlčaním, presnejšie povedané načúvaním Božej vôle. Jozef je výrečný cez svoje konanie a postoje. Všimnime si mnohé odkazy na starozákonné postavy. Na začiatku Ježišovho rodokmeňa v Matúšovom evanjeliu stojí patriarcha Abrahám a na konci je to „patriarcha“ Jozef. Preto aj do modlitieb o svätom Jozefovi vkladáme oslovenie „patriarcha“. Môžeme vidieť istú podobnosť medzi týmito dvoma postavami. Abrahám je známy svojou vernosťou a poslušnosťou voči Bohu. Poslúcha Boží hlas a odchádza z rodnej krajiny do krajiny Kanaán (porov. Gn 12). Poslušne plní Boží príkaz, aby obetoval svojho syna Izáka (porov. Gn 22). Podobným spôsobom je vyobrazená Jozefova poslušnosť Božím príkazom.

Poslušne plní Božiu vôľu a prijíma Máriu, svoju manželku, a jej dieťa. Berie malého Ježiša a jeho matku a odchádza do Egypta, aby sa odtiaľ po istom čase poslušne vrátil do Palestíny. Putovanie Jozefa pripomína starozákonné putovanie patriarchov Abraháma, Izáka, Jakuba a Jozefa, ktorí taktiež zišli do Egypta, aby sa napokon vrátili a usadili v zasnúbenej krajine. Ďalej je to podobnosť so starozákonným Jozefom Egyptským. Jozef mával sny a mal aj schopnosť vykladať ich význam. Faraónovi vysvetlil význam slov a predpovedal mu, že po siedmich úrodných rokoch príde sedem rokov neúrody. Faraón ho ustanovil za správcu egyptských sýpok a zmenil mu meno na „Živiteľ zeme“. Keď na krajinu doľahol hlad, faraón odkázal hladujúcim: „Choďte k Jozefovi a urobte všetko, čo vám povie.“ (Gn 41, 55) Preto v tejto charakteristike vidíme podobnosť s novozákonným Jozefom. Boh aj s nazaretským Jozefom komunikoval cez sny a on sa stal pre Svätú rodinu jej živiteľom. Aj prostredníctvom tohto mimoriadneho roka nám Pán Boh hovorí: „Choďte k Jozefovi a urobte všetko, čo vám povie.“ Otec tohto starozákonného patriarchu sa rovnako volal Jakub.

Bol tesárom – môžeme rozumieť pod tým slovom to, čo dnes, že bol stolárom?

Grécky výraz „tékton“, ktorý slovenský text Svätého písma prekladá „tesár“, je potrebné chápať v širšom význame slova. Bol to „remeselník“, ktorý bol zručný v spracovaní dreva od hrubých tesárskych prác až po stolárske výrobky. Židovské prislovie hovorí: „Otec, ktorý nenaučí syna remeslu, naučí ho kradnúť“. Bolo zvykom, že otec dal syna vyučiť nejakému remeslu, ktoré mu slúžilo neskôr ako obživa, alebo ho naučil remeslo, ktoré sám ovládal. V prípade Božieho Syna evanjeliá o ňom hovoria, že nie je len „synom tesára“ (porov. Mt 13, 53), ale že on sám je „tesár“ (porov. Mk 6,3). Je možné, že v tzv. skrytých rokoch, tzn. v období do začiatku Ježišovho verejného účinkovania, Ježiš chodil s Jozefom na stavby, alebo mu pomáhal v dielni. Vtedajšia Galilea zažívala rozvoj. V blízkosti Nazareta vyrastali dve veľké mesta Seforis a Tiberias, ktoré boli aj zdrojom obživy pre obyvateľov. Je možné, že aj Jozef tu našiel prácu a zdroj príjmu pre zabezpečenie svojej rodiny.

Boh sa prihováral k Jozefovi v snoch, Jozef dokázal rozlíšiť, kedy ide o sen a kedy ide o Boží hlas. Musel byť teda zrelý vo viere?

Pamätajte na to, že v Biblii spánok a sny sú spôsobom, ktorým nám svätopisec chce povedať, že dotýčaný človek sa stretol s tajomstvom, ktoré ho presahuje. Nejde tak v prvom rade o sny, ale o mystérium Božieho konania. Matúšovo evanjelium spomína štyri Jozefove sny. V jednom mu anjel oznamuje, aby si vzal Máriu za svoju manželku, v druhom, aby utiekol do Egypta, v treťom, aby sa vrátil naspäť do izraelskej krajiny a v štvrtom, aby nezostal v Judsku, ale aby usadil v Nazarete. Môžeme povedať, že Jozef je človekom snov. Je mužom, ktorý vie snívať. Prijal Boží príbeh do svojho života a stal sa jeho súčasťou. Je dôležité, aby sme aj my dokázali snívať sny, ktorých Boh bude vždy pevnou súčasťou.

Posledná zmienka o Jozefovi v Biblii je návšteva chrámu s 12 ročným Ježišom. Po tom sa viac nespomína. Dá sa predpokladať, že potom zomrel?

Áno, niektorí odborníci usudzujú, že zomrel skôr, než Boží Syn začal ohlasovať Božie kráľovstvo. Máme pred sebou obraz, ktorý je celej Cirkvi, aj mne veľmi blízky. Je to obraz Jozefa - patróna dobrej smrti. Jozef zomiera v blízkosti dvoch najmilovanejších osôb – svojej manželky Márie, ktorú vždy verne a čisto miloval a „svojho“ Syna, o ktorého sa so všetkou láskou otca staral. Vyprosujeme si aj my pokojnú a zbožnú hodinu smrti.

V čom bol Jozef pre Ježiša otcom?

Jozef sa pre Ježiša nestal pozemským otcom na spôsob nejakej „roly“, ako to vidíme v divadle. On sa stal skutočne otcom so všetkým, čo k tomu patrí. Ak vďaka Márii si Boží Syn vzal ľudskú prirodzenosť a stal človekom, vďaka Jozefovi dostal konkrétnu identitu židovskej

spoločnosti a náboženstva a zaradenie do Dávidovho domu z kmeňa Júdu. Podľa židovského zákona ak muž povedal: »Toto je môj syn«, muselo sa mu veriť. Nezáležalo na fyzickom otcovstve. Jozef vydáva takéto potvrdenie, keď dáva dieťaťu meno, a týmto sa stáva legálnym otcom Ježiša. Toto je presnejší popis ako adoptívny otec či pestún, ako sa to všeobecne hovorí. Svojou prácou tesára zabezpečoval rodinu. Chránil rodinu, keď sa ocitla v ohrození. Odovzdával Ježišovi vieru – modlil sa, rozprával mu príbehy Izraela, chodil s ním do nazaretskej synagógy a na sviatky do Jeruzalema a viedol ho k pracovitosti. V Jozefovej osobe sa učíme konkrétnosti našej viery a odpovedí na Božie konanie.

Mal Ježiš k Jozefovi synovskú úctu?

Boh sa rozhodol požiadať tohto jednoduchého muža z Nazareta, aby sa stal pre jeho Syna pozemským otcom. Evanjelista Lukáš medzi poslednými vetami, ktoré vysloví o Ježišom detstve, uvedie: „A bol im poslušný“ (Lk 2, 51) Iste mal rozmer poslušnosti. Ani Ježiš sa „nehral“ na syna v zmysle: „Som síce Boh, ale na chvíľu sa zahrám na poslušného“. Ježiš Kristus sa stal človekom, tzn. v konkrétnom čase a priestore a vzal na seba ľudskú prirodzenosť so všetkým okrem hriechu.

Čo sa všetko Ježiš naučil, alebo mohol naučiť od Jozefa?

Nezabúdajme, že Ježiš je pravý Boh a pravý človek. Ako pravý človek prešiel tým, čím prechádza každé ľudské bytie. Počal sa a narodil sa matke, dostal živobytie, výchovu vo viere, viedli ho k pracovitosti. Práve tento rozmer rodiny v Nazarete je dôležitý aj pre dnešnú dobu. Želám všetkým otcom, aby podľa vzoru svätého Jozefa aj oni spolu so svojimi manželkami odovzdávali deťom hlbokú vieru a zbožnosť a učili ich pracovitosti.

Aké vlastnosti ako muž mal sv. Jozef?

Chcem poukázať na jeden drobný, ale krásny detail, ktorý vystihuje Jozefovu povahu. Keď Svätá rodina uteká pred kráľom Herodesom, evanjelista Matúš píše, že Jozef „vstal, vzal za noci dieťa i jeho matku a odišiel do Egypta.“ (Mt 2, 14) Ten výraz „za noci“ nie je len časový údaj. Má hlbokú symboliku. Ak ženu zdobí obeta, ozdobou muža je odvaha. Svätý Jozef bol odvážny. Odvahu neprejavoval iba „vo dne“, keď je všetko viditeľné a predvídateľné, ale robí to aj „za noci“, pričom vieme, že „noc“ a „temnota“ sú v Biblii často symbolom neistoty a strachu. Sväté písmo tak k jemnosti matky Márie, bezbrannosti dieťaťa Ježiša kladie odvahu a prezieravosť otca Jozefa. Obraciam sa na manželov a otcov. Strážte a chráňte svoje rodiny ako svätý chrám a ako ten najvzácnejší poklad, ktorý vám Boh zveril. Robte to a j vtedy, keď prídu skúšky a pochybnosti. Nech Vám nechýba odhodlanie a múdrosť svätého Jozefa.

Čo nám o Jozefovi hovorí atribút, že bol spravodlivý?

Jozef je napokon označený ako spravodlivý muž, čo je vlastnosť, ktorú udeľuje Kniha Genezis patriarchovi Abrahámovi (porov. Gn 15, 6). Do popredia tak má vystúpiť jeho poslušnosť Božiemu slovu. Evanjeliá nám chcú Jozefa predstavil ako toho, ktorý do bodky vyplnil Božiu vôľu, a tak slúžil dôstojne ako otec Božiemu Synovi. Zamerajme sa na tento obraz Jozefa, keď o sebe tvrdíme, že chceme žiť podľa Svätého písma.

Dá sa hovoriť o Jozefovej spiritualite z toho, čo o ňom vieme zo Svätého Písma?

Jozefa v evanjeliách vystihuje sloveso „vziať“. Jozef si vzal Máriu za svoju manželku. Pred prenasledovaním Herodesa Jozef vzal svoju manželku a dieťa a utiekol do Egypta, aby po Herodesovej smrti znova vzal manželku a dieťa a vrátil sa do Izraela a usadil sa v galilejskom Nazarete. Toto slovo „vziať“ charakterizuje Jozefa ako človeka, ktorý sa vie postarať o druhých, dokáže vziať na seba zodpovednosť a stotožniť sa s poslaním, ktoré mu je určené. Toto je jeho spiritualita – prevziať zodpovednosť. Ak pri zvestovaní Ježišovho narodenia sa

píše, že dieťa bude „Emanuel“ = „Boh s nami“, tak aj o Jozefovi môžeme povedať, že objavil túto Božiu lásku a dokázal byť manželom a otcom, ktorý neodišiel, ale bol s Máriou a Ježišom.

V čom by Jozef mohol byť vzorom aj dnešným otcom rodín?

Jozef plánoval s Máriou manželstvo a boli spolu už zasnúbení. V židovskom náboženstve to znamenalo, že muž a žena voči ostatným si už boli „sľúbení“, avšak spolu nebývali. Zasnúbenie bolo obdobím duchovnej a materiálnej prípravy na budúci spoločný manželský život. Do týchto jeho plánov vstúpila udalosť Pánovho zvestovania, keď Mária počala z Ducha Svätého Božieho Syna. Jozef a Mária ako veriaci ľudia počítali vo svojom živote s Božou prítomnosťou a jeho pôsobením. Doteraz však ich viera nebola vystavená takejto priamej konfrontácii s dôverou v Božie konanie. Evanjelista Matúš podáva cez osobu Jozefa návod, ako sa popasovať s vierou, do ktorej prídu situácie, na ktoré sa nedá pripraviť. Jozef premýšľal, má rozpaky a pochybnosti, ale v tom všetkom neustále hľadá Božiu vôľu. Pre túto jeho nefalšovanosť viery mu zaznieva uistenie, ktoré Pán vyslovil prostredníctvom anjela: „Jozef, neboj sa!“ V tom vidím dôležitý odkaz aj pre našu dobu, pre mužov a otcov 21. storočia. Je tu ešte jeden krásny príklad. Keď čítame evanjeliové texty, nevieme si predstaviť Jozefa bez Márie a Máriu bez Jozefa. Evanjelista Lukáš uvádza ako Jozef a Mária prichádzajú spoločne do jeruzalemského chrámu, aby obetovali dieťa Ježiša Pánovi. Simeon ich obidvoch požehnal. Keď sa 12 ročný Ježiš stratil v chráme, opäť Jozef a Mária ho spoločne hľadali. Povzbudzujem manželov a rodičov, aby sa spoločne modlievali, aby liturgický rok prežívali spoločne aj v domácnostiach. Je veľkým požehnaním nielen pre deti, ale aj pre upevnenie vzťahu medzi manželov, keď sú jednotní vo viere.